

Г.Б. Захарова,

асистент кафедри інформаційних систем і технологій НКЦ Національного транспортного університету,
м. Кривий Ріг

МОДЕЛЬ РЕАЛІЗАЦІЇ СУКУПНОСТІ ДИДАКТИЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ УМІНЬ САМОСТІЙНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Захарова Г.Б.

МОДЕЛЬ РЕАЛІЗАЦІЇ СУКУПНОСТІ ДИДАКТИЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ УМІНЬ САМОСТІЙНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розглянуто модель реалізації сукупності дидактичних умов формування умінь само-стійно-пізнавальної діяльності студентів засобами інформаційних технологій як дидактично-паспортизована система, що застосовується одночасно у декількох вимірах. Визначено структурні фрагменти моделі, які умовно об'єднано у три блоки: прогностично-цільовий, блок практичних дій, критеріально-оцінний блок.

Ключові слова: модель, моделювання, самостійно-пізнавальна діяльність студентів, інформаційні технології.

Zakharova H.B.

MODEL OF IMPLEMENTATION OF COMPLEX OF DIDACTIC CONDITIONS FOR DEVELOPMENT OF STUDENTS' SKILLS IN INDEPENDENT AND COGNITIVE ACTIVITY BY MEANS OF INFORMATION TECHNOLOGY

The article presents the model of implementation of complex of didactic conditions for the development of students' independent and cognitive skills by means of information technology as a didactic categorized system used simultaneously in several dimensions. It identifies structural model fragments, which can be joined into three units: prognostic-aimed unit, unit of practical actions, and criteria evaluation unit.

Key words: model, modeling, students' independent and cognitive activity, information technology.

Захарова А.Б.

МОДЕЛЬ РЕАЛИЗАЦИИ СОВОКУПНОСТИ ДИДАКТИЧЕСКИХ УСЛОВИЙ ФОРМИРОВАНИЯ УМЕНИЙ САМОСТОЯТЕЛЬНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ СРЕДСТВАМИ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

В статье рассмотрена модель реализации совокупности дидактических условий формирования умений самостоятельно-познавательной деятельности студентов средствами информационных технологий как дидактически-паспортизированная система, применяемая одновременно в нескольких измерениях. Определены структурные фрагменты модели, которые условно объединены в три блока: прогностично-целевой, блок практических действий, критеріально-оценочный блок.

Ключевые слова: модель, моделирование, самостоятельно-познавательная деятельность студентов, информационные технологии.

У системі вищої освіти завдання виведення на рівень професіоналізму якомога вищого відсотка представників кожної нової молоді генерації є її найголовнішим, і найскладнішим. «Бажано підготувати спеціаліста не «вузького», а «широкого» профілю, який вирізняється спроможністю швидкої адаптації до нових умов, що й забезпечує регулювання та перебудову всієї діяльності. Уміння та навички працівника при цьому змінюються залежно від змін її умов виробництва, структури трудового

процесу, ступеня складності його частин. Його професіоналізм виявляється у спроможності виконувати будь-які операції в рамках визначеного обсягу компетенції (кола службових повноважень) з використанням відповідних засобів» (З. Тарутіна [5, 51]). На ґрунті такої підготовки досягається високий професіоналізм як здатність до виконання складних і не рутинних завдань, досягнення мети з мінімальною кількістю спроб і помилок, спроможність прогнозування й застосування елементів критичного мислення.

Такого фахівця здатна підготувати лише поліпшена система професійної підготовки, тому процес перманентної модернізації вищої школи з активацією потенціалу ІТ — логічне й цілком виправдане явище.

Застосування сучасних інформаційних технологій у навчальному процесі вищої школи потребує змін у методиці, методах викладання всіх навчальних дисциплін. Орієнтація на формування репродуктивних навичок, таких як запам'ятовування й відтворення за традиційного навчання, змінюється на розвиток таких умінь і навичок, як порівняння, синтез, аналіз, виявлення зв'язків, планування групової взаємодії з використанням ІТ (Н. Морзе [3]).

Мета роботи — створити та обґрунтувати модель реалізації сукупності дидактичних умов формування вмінь самостійно-пізнавальної діяльності студентів засобами інформаційних технологій.

Цілком поділяємо точку зору С. Щеннікова, який стверджує, що «електронне навчання, будучи використаним у рамках класичної парадигми, — через технологічне вдосконалення університетської моделі, — призведе лише до посилення наявних протиріч і робить ознаки кризи ще більш очевидними (упровадження *e-Learning* у такому випадку розуміється як «поміщення» професора у Web-середовище). Невдачі низки електронних проектів криються не в технічній недосконалості, а в ущербності базової моделі, у межах якої здійснюється впровадження нових засобів і технологій» [7, 84]. Намагаючись уникнути такої ситуації, пропонуємо застосувати виокремлену сукупність дидактичних умов формування вмінь самостійно-пізнавальної діяльності студентів у змодельованому середовищі. Задля цього розробляємо модель реалізації сукупності дидактичних умов формування вмінь самостійно-пізнавальної діяльності студентів.

Значущим показником руху наукової педагогіки у бік «гносеологічного ідеалу» є поступове «впровадження» у педагогічні дослідження процесів розробки формалізованих математичних моделей педагогічних явищ та інструментів моделювання. Р. Майер пропонує модель, в основі якої лежить формула для кількості фактів (властивостей), якими володіє студент певної групи з урахуванням коефіцієнта забування. Безумовно, побудова такого виду моделей педагогічних явищ не може з таким же, як у фізико-математичних чи природничих науках, ступенем адекватності описати досліджуваний об'єкт — занадто він складний і сприятливий до впливу величезного числа чинників. Проте впровадження математичних методів у педагогіку — саме те, що дозволить ефективно протистояти нападкам на неї з приводу емпіричності й ненауковості.

Сучасна вітчизняна дослідниця Н. Євтушенко у своєму дослідженні пише про те, що в теорії дидактичного моделювання, виходячи з цілепокладання, виокремлюють такі, найбільш розповсюджені, різновиди моделей:

— модель *прогностична* (створюється з метою конкретизації освітніх цілей та забезпечення відповідними ресурсами);

— *концептуальна* (створюється для розробки програми дій на основі наявної інформації);

— *інструментальна* модель (для тренінгу виконавців, наприклад викладачів, і добору відповідних засобів виконання);

— модель *моніторингу* (створення механізмів «зворотнього зв'язку», розробка способів коригування можливих відхилень від бажаного результату);

— *рефлексивна* модель (створюється для вироблення оптимальних рішень у непередбачуваних випадках) [1].

На підставі співвідношення кінцевого результату та структурних елементів виділяють такі різновиди педагогічних моделей: поточна, селективна, змішана, інноваційна. «З моделлю легше експериментувати, аніж з оригіналом, — зазначає чеська дослідниця, учена Я. Скалкова. — Це значною мірою й визначає доцільність використання її у процесі пізнання ... Моделювання вимагає теоретичного обґрунтування відносин між моделлю та реальним об'єктом. Саме тому роль теоретичного мислення, теорії значно збільшується» [4, 150].

Практична цінність моделі у педагогічних дослідженнях в основному визначається її адекватністю досліджуваному аспектам об'єкта, а також тим, наскільки правильно й повно враховані на етапах побудови моделі основні принципи моделювання: наочності, чіткої визначеності структурних компонентів, об'єктивності, які визначають можливості й тип моделі, а також її функції в конкретному педагогічному дослідженні.

Модель реалізації сукупності дидактичних умов формування вмінь самостійно-пізнавальної діяльності студентів засобами інформаційних технологій розглядаємо як дидактично-паспортизовану систему, що застосовується одночасно в декількох вимірах.

Власне *технічний вимір* моделі реалізації сукупності дидактичних умов формування вмінь СПД студентів засобами інформаційних технологій передбачає комп'ютерно-мультимедійну грамотність користувачів (викладачів та студентів), без наявності якої неможливо уявити сучасний навчальний процес, інтенсивну інформаційно-комунікаційну фахову підготовку майбутніх спеціалістів поза залежністю від сфери майбутньої професійної діяльності.

Організаційний вимір моделі реалізації сукупності дидактичних умов формування вмінь СПД студентів засобами ІТ — наявність сукупності організаційних засобів і прийомів, що спонукають студента до самостійного вивчення дисципліни та самостійної організації власної навчально-пізнавальної діяльності, розвитку вмінь самостійно знаходити, аналізувати й обробляти професійно значущу інформацію і т. ін.; демонстраційна версія заняття з курсу; дистанційна конференція, чат-заняття, Web-заняття, дистанційна олімпіада тощо. Самостійно-пізнавальна діяльність під час аудиторних занять здійснюється за допомогою електронної дошки, комп'ютерних навчальних, навчально-тренувальних систем, у мультимедійних аудиторіях, позааудиторна — за допомогою електронних бібліотек, освітніх порталів та сайтів.

В організаційному вимірі моделі враховується те, що практично всі сучасні студенти є активними користувачами соціальних мереж; саме в такому середовищі виникають соціальні зв'язки на основі спільних інтересів, мови, соціальних орієнтирів. Побожування окремих психологів та педагогів щодо того, що такі Internet-спільноти протирічать традиційним суспільним контактам на теперішній час видаються архаїчними, оскільки флеш-моби та інші акції, організовані користувачами мережі, стали повсякденною реальністю. Тож використовувати ці ресурси з навчально-пізнавальною метою цілком реальна задача для викладачів вищої школи.

Конкретно-дидактичний вимір моделі реалізації сукупності дидактичних умов формування вмінь СПД студентів засобами ІТ — визначає зміст навчального матеріалу, розроблені дистанційні навчальні курси (загальні відомості про курс, дидактичне підґрунтя курсу: мета, зміст курсу, базові технології, види й форми занять для тих, хто навчається дистанційно, система контролю, оцінки й сертифікації результатів навчання; технічні та інші засоби навчання найбільш ефективний і доцільний добір методів і прийомів, особливості проведення й адміністрування курсу, види дистанційних занять).

Ціннісний вимір моделі реалізації сукупності дидактичних умов формування вмінь СПД студентів засобами ІТ — виробляє у студента ставлення до навчально-пізнавальної діяльності як до ціннісно вартісної, ставлення до сучасних інформаційних технологій як до джерела особистісного саморозвитку та оволодіння вершинами професійної майстерності. Комп'ютер сам по собі, зазначає І. Захарова, не забезпечить комунікації з іншими людьми, що не зробить нас більш самостійними, грамотними або товаришескими. Ефективність комп'ютерів та інших

інформаційних технологій залежить від того, як ми їх використовуємо [2].

Технічні, організаційні, дидактичні та ціннісні виміри моделі з очевидністю проявляються в середовищі дистанційного навчання, а саме — е-дистанційного навчання (навчання в і за допомогою мережі Internet). Дистанційне навчання сьогодні — це форма навчання з використанням комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, які забезпечують інтерактивну взаємодію викладачів та студентів на різних етапах навчання та самостійну роботу з матеріалами інформаційної мережі (Н. Морзе [3]). У перспективність, життєвість дистанційного навчання й адекватність його (по відношенню до традиційних форм) сьогодні повірили не тільки колективи найбільш прогресивних вишів країни, а й самі студенти, яких з кожним роком стає все більше. Середовище дистанційного навчання задовольняє попит на послуги, пов'язані з “*longlife learning*” («навчання протягом життя»). І хоча саме явище виникло ще до початку комп'ютерної ери, з появою сучасних комп'ютерних засобів та можливостей Internet дистанційне навчання значно розширило й змістовно збагатило свої ресурси. Для студентів різних організаційних форм навчання, у тому числі заочної, використання Internet різко скорочує організаційні витрати. Головним є те, що за допомогою сучасних ІТ можна створити потужну навчально-інформаційну базу з простим доступом до неї, причому не лише текстової інформації, а й графіки, анімації, аудіо-, відеоінформації, і доступ до цієї бази буде однаково легким, незважаючи на місцезнаходження студента. Використовуючи сучасні ІТ, можна організувати оперативний навчально-інформаційний обмін як з викладачем, так і між собою.

Повноцінна підтримка та управління процесом формування вмінь самостійно-пізнавальної діяльності можливе лише за наявності Internet-спільноти, у ній — компетентних викладачів-користувачів інформаційних ресурсів, студентів-користувачів, технічних консультантів, системних адміністраторів та ін.

Маючи на меті певне упорядкування структурних фрагментів моделі реалізації сукупності дидактичних умов формування вмінь СПД студентів, ми звернулися до напрацювань класичної дидактики (праці А. Данілова, Б. Єсіпова, Р. Хабіба та ін.), зокрема зважали на етапи пізнавальної діяльності суб'єкта учіння, які виокремлював Р. Хабіб: а) постановка мети та формування готовності до діяльності; б) сприймання, усвідомлення й закріплення навчальної інформації; в) засвоєння способів діяльності відтворенням навчальної інформації та виконанням завдань практичного характеру на застосування її; г) засвоєння досвіду творчої діяльності

розв'язуванням проблем і проблемних завдань, коли засвоєні знання, уміння та навички застосовуються творчо й разом з тим самостійно здобуваються нові знання та вміння; г) цілеспрямоване формування (власне формування) якостей особистості при вивченні всього навчального матеріалу та організація емоційного впливу; д) узагальнення засвоєних знань і включення їх у систему використання й застосування раніше засвоєного; е) контроль результатів навчальної діяльності [6, 92–93].

Систематизуючи все, що сказано вище, структурними фрагментами моделі реалізації сукупності дидактичних умов формування вмінь самостійно-пізнавальної діяльності студентів (УСПДС) засобами інформаційних технологій є:

1. Конкретизація цілей формування УСПДС, їх узгодження із загальними цілями професійної підготовки майбутніх спеціалістів.

2. Структуровано-розгалужене інформаційно-освітнє середовище певного вищого навчального закладу.

3. Зasadничі принципи, форми та методи формування вмінь самостійно-пізнавальної діяльності студентів.

4. Нейтралізація інгібіторів та підсилення дії фасилітаторів процесу реалізації сукупності дидактичних умов формування самостійно-пізнавальної діяльності студентів засобами інформаційних технологій.

5. Критеріально-оцінний апарат.

6. Фіксація кінцевого результату — сформованості УСПДС.

Указані фрагменти моделі умовно можна об'єднати у три блоки: *прогностично-цільовий,*

блок практичних дій, критеріально-оцінний блок.

В узагальненому вигляді модель реалізації сукупності дидактичних умов формування вмінь самостійно-пізнавальної діяльності студентів засобами інформаційних технологій представлена на *рис. 1.*

Як відомо, відкритість моделі є необхідною (але не достатньою) передумовою її самоорганізації. Модель як складна відкрита система, що діє згідно з внутрішніми та зовнішніми тенденціями, ураховує мінливість освітнього середовища, до певної міри, зміни самих суб'єктів навчального процесу. Тож розглянута модель реалізації сукупності дидактичних умов жодною мірою не є лінійною. Викладена послідовність дій надає основу практичної реалізації виокремлених дидактичних умов, яка, у кінцевому рахунку, може виявитися набагато складнішою.

На окремих відрізках процесу реалізації сукупності дидактичних умов формування вмінь самостійно-пізнавальної діяльності студентів може скластися ситуація, у якій потрібно відкинути чи переглянути попередні рішення. Таку рекурсію (від латин. *recursio* — повернення) не слід сприймати як проблему, це природна, навіть позитивна властивість будь-якої системи, будь-якої моделі.

Ця особливість моделі забезпечує повноту формування сегментів та елементів умінь самостійно-пізнавальної діяльності студентів, відбиває нелінійну природу формування, звісно, якщо рекурсії управляються викладачем у межах загальних принципів навчального процесу вищої школи.

ДЖЕРЕЛА

1. *Євтушенко Н.І.* Особливості пізнавальної самостійності майбутніх учителів і можливості її формування у процесі навчання гуманітарних дисциплін / Н.І. Євтушенко // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія «Педагогіка, психологія і соціологія». — Донецьк : ДНТУ, 2009. — Вип. 4 (146). — С. 230–233.
2. *Захарова И.Г.* Информационные технологии в образовании: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / И.Г. Захарова. — М. : Издательский центр «Академия», 2003. — 192 с.
3. *Морзе Н.В.* Моделі ефективного використання інформаційно-комунікаційних та дистанційних технологій навчання у вищому навчальному закладі [Електронний ресурс] / Н.В. Морзе, О.Г. Глазунова // Інформаційні технології і засоби навчання. — 2008. — № 2. — Режим доступу до журналу : <http://www.ime.edu-ua.net/em6/emg>
4. *Скалкова Я.* Методология и методы педагогического исследования : пер. с чешск. / Яна Скалкова. — М. : Педагогика, 1989. — 224 с.
5. *Тарутіна З.Є.* Підготовка професіоналів в умовах глобалізації, Інтернету і нової хвилі прогресу в точних науках / З.Є. Тарутіна // Вища освіта України. — 2012. — № 2. — С. 50–55.
6. *Хабіб Р.А.* Активизация познавательной деятельности учащихся на уроках математики: метод. пособие / Рушан Абдулхаевич Хабиб. — К. : Радянська школа, 1985. — 152 с.
7. *Щенников С.А.* Дидактика электронного обучения / С.А. Щенников // Высшее образование в России. — 2010. — № 12. — С. 84–87.

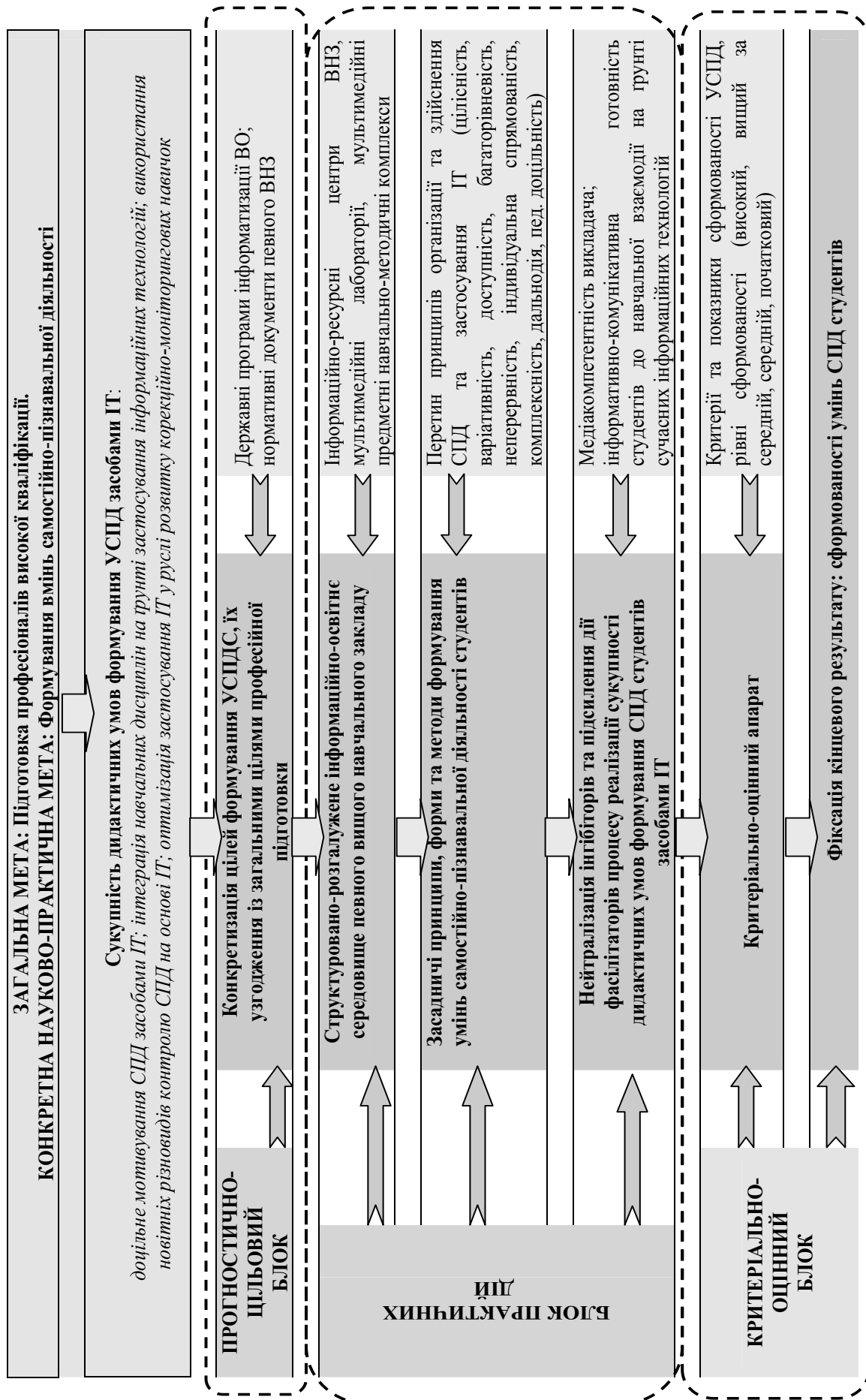

Рис. 1. Модель реалізації сукупності дидактичних умов формування вмінь СПД студентів засобами ІТ

REFERENCES

1. *Yevtushenko N.I.* Osoblyvosti piznavalnoi samostiinosti maibutnikh uchyteliv i mozhlyvosti yii formuvannya u protsesi navchannia humanitarnykh dystsyplin / N.I. Yevtushenko // Naukovi pratsi Donetskoho natsionalnogo tekhnichnogo universytetu. Seriiia "Pedahohika, psykholohiia i sotsiolohiia". — Donetsk : DNTU, 2009. — Vyp. 4 (146). — P. 230–233.
2. *Zakharova I.G.* Informatsionnye tekhnologii v obrazovanii: Ucheb. posobie dlya stud. vyssh. ped. ucheb. zavedeniy / I.G. Zakharova. — M. : Izdatelskiy tsentr "Akademiya", 2003. — 192 p.
3. *Morze N.V.* Modeli efektyvnoho vykorystannia informatsiino-komunikatsiinykh ta dystantsiinykh tekhnolohii navchannia u vyshchomu navchalnomu zakladi [Elektronnyi resurs] / N.V. Morze, O.H. Hlazunova // Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia. — 2008. — № 2. — Rezhym dostupu do zhurnalu : <http://www.ime.edu-ua.net/em6/emg>.
4. *Skalkova Ya.* Metodologiya i metody pedagogicheskogo issledovaniya : per. s cheshsk. / Yana Skalkova. — M. : Pedagogika, 1989. — 224 p.
5. *Tarutina Z.Ye.* Pidhotovka profesionaliv v umovakh hlobalizatsii, Internetu i novoi khvyli prohresu v tochnykh naukakh / Z.Ye. Tarutina // Vyshcha osvita Ukrainy. — 2012. — № 2. — P. 50–55.
6. *Khabib R.A.* Aktivizatsiya poznavatelnoy deyatelnosti uchashchykhysya na urokakh matematiki: metod. posobiye / R.A. Khabib. — K. : Radyanska shkola, 1985. — 152 p.
7. *Shchennikov S.A.* Didaktika elektronnoho obucheniya / S.A. Shchennikov // Vyssheye obrazovaniye v Rossii. — 2010. — № 12. — P. 84–87.

Рецензент — доктор педагогічних наук, професор О.В. Малихін

Прийнято до друку — доктор педагогічних наук, професор О.В. Малихін

УДК 008:379.85

Т.В. Зубехіна,

викладач кафедри туризму та соціальних комунікацій

ПВНЗ «Академія рекреаційних технологій і права»

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ БАКАЛАВРІВ З ТУРИЗМУ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Зубехіна Т.В.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ БАКАЛАВРІВ З ТУРИЗМУ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті здійснено аналіз науково-педагогічної літератури; розглянуто організаційно-методичні умови формування інформаційної культури бакалаврів з туризму у процесі фахової підготовки; висвітлено навчальні дисципліни, які впливають на формування інформаційної культури бакалаврів з туризму; охарактеризовано основні форми, методи та засоби формування інформаційної культури бакалаврів з туризму; проаналізовано роль сучасних засобів інформаційних технологій у підготовці фахівців з туризму та їхній майбутній професійній діяльності.

Ключові слова: *умови, інформаційна культура, інформаційні технології, бакалавр з туризму, інформація.*

Zubekhina T.V.

MANAGEMENT AND METHODOLOGICAL CONDITIONS OF INFORMATION CULTURE DEVELOPMENT OF BACHELORS IN TOURISM IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL EDUCATION

The article analyzes scientific-educational literature; discusses management and methodical conditions of information culture development of bachelors in tourism in the process of professional education; examines the educational disciplines that influence the process of information culture development of the bachelors in tourism; characterises the main forms, methods and means of information culture development of the bachelors in tourism; analyzes the role of modern information technologies in the training of future experts in tourism as well as their professional activity.

Key words: *conditions, information culture, information technologies, bachelor in tourism, information.*